

Historie terakotové armády

Na jaře roku 1974 narazili rolníci Jang Pchej-jen (Yang Peiyan), Jang Č-fa (Yang Zhifa) a jejich pomocníci při hloubení studny na několik podivných hliněných vypálených lidských postav a starých bronzových hrotů šípů. Takovýmto náhodným způsobem byla objevena armáda z dob dynastie Čchin (Qin) (221–206 př. n. l.), která přes 2 200 let ležela ukryta pod zemí. Znenadání se mlhavé a ne zrovna přespříliš zajímavé období čínské historie stalo mnohem jasnějším a přitažlivějším.

Podrobnou analýzou a správným uspořádáním nálezu bylo doloženo, že se skutečně jedná o podzemní naleziště, do kterého bylo při pohřbu Prvního svrchovaného císaře uloženo mnoho hliněných postav válečníků a koní. Toto naleziště označujeme jako podzemní objekt č. 1. Dva roky později byl severně od objektu č. 1 odkryt druhý a později i třetí objekt. Všechny tři podzemní objekty dohromady zabírají plochu o rozloze přes 20 000 čtverečních metrů. Bylo v nich pohřbeno přes 8 000 terakotových válečníků a koní a více než 100 dřevěných vozů. Lze tedy hovořit o obrovském, famózním, ale hlavně kompletním armádním sboru s pěchotou, jezdeckvem, lučištníky, střelci s kušemi (samostříly), vozataji a velitelským štábem. To vše symbolizuje neporazitelnou armádu Prvního svrchovaného císaře, pomocí které sjednotil roztržitou zemi na jednotnou centralizovanou říši.

Objev terakotové armády byl senzační událostí nejen v Číně, ale i po celém světě. Od tohoto historického okamžiku uplynulo přes třicet let, během nichž se na projektu soustavně a plánovitě pracovalo. V roce 1979 bylo na místě naleziště vystavěno muzeum, které je významným centrem turistického ruchu a ročně přitahuje tisíce turistů. Jenom samotné muzeum již přijalo přes 50 milionů návštěvníků, z toho 5 milionů ze zahraničí, včetně hlav států a ministerských předsedů. Terakotová armáda je považována za osmý div světa a stejně tak je osmý div synonymem pro terakotovou armádu u Si-anu (Xi'an), hlavního města provincie Šan-si (Shanxi). V posledních letech byly vybrané postavy válečníků vystaveny ve více než 30 zemích a oblastech, kde přitahovaly tisíce obdivovatelů.

Od roku 1987 je záhrobní sídlo Čchin Š'chuang-ti (Qin Shi Huangdi), Prvního císaře z období dynastie Čchin (221–206 př. n. l.), včetně terakotové armády, oficiálně zapsáno na Listině světového přírodního a kulturního dědictví UNESCO, což přirozeně přispívá k rostoucímu zájmu o toto archeologické naleziště. Před nedávnem bylo započato přebudování podzemních objektů záhrobního sídla Prvního císaře na výstavní park o rozloze přes 2 čtvereční kilometry, který bude disponovat několika speciálními muzei a výstavními halami.

Odkryjme tajuplný závoj historie a sledujme, jak se pozvolna jeví skutečná a kouzelná podoba čínského císařství před více než 2 000 lety v celé jeho jedinečnosti.

Čchin Š'chuang-ti

První císař čínské historie

Vraťme se přes 2 000 let zpátky do minulosti, do dob císaře Čchin Š'chuang-ti (Qin Shi Huangdi), abychom se mohli pokusit pochopit, proč vůbec byla terakotová armáda stvořena.

První císař, Čchin Š'chuang-ti, vlastním jménem Jing Čeng (Ying Zheng), se narodil v roce 259 př. n. l. a zemřel v roce 210 př. n. l. Byl to nadaný čínský panovník s citem pro strategii.

V jeho dobách existovala na čínském území nejprve četná menší knížectví. Ta byla v průběhu mohutných bojů zredukována na pouze sedm mocnějších království, označovaných historiky za sedm mocných knížectví období Válčících států (475–221 př. n. l.), přičemž říše Čchin v čele s Jing Čengem byla jedním z nich. Všechna sedm států spolu urputně

a s nemalou brutalitou soupeřilo o nadvládu. Mnohdy byly do jedné bitvy nasazeny tisíce a desetitisíce vojáků, přičemž válka častokrát trvala měsíce, ba dokonce i roky. Jako příklad lze uvést bitvu u Čchang-pchingu (Changping) roku 260 př. n. l. mezi státy Čchin a Čao (Qin a Zhao). Ke konci bitvy začaly čaoským vojskům docházet zásoby munice a potravin, a proto se rozhodli kapitulovat. Nebyl to dobrý tah, poněvadž všichni kapitulanti byli na pokyn velitele

Bronzový zvon

čchinské armády, generála Paj Čchi (Bai Qi), bez výjimky pohřbeni za živa. Ještě dnes jsou na bývalém válečném poli k vidění hromady kostí. Tato událost jenom dokazuje, jak kruté a surové mohou bitvy být.

Separatistické podmínky a rychle po sobě následující války zapříčinily bídu a chudobu čínského obyvatelstva. Úrodná pole byla zpustošena a důsledkem války zemřelo nespočet nevinných lidí. K tomu se přidaly přírodní katastrofy a úmyslně zničená zavlažovací a odvodňovací zařízení, jelikož každý místní vládce chtěl ty druhé nechat trpět suchem a záplavami. V takovýchto podmínkách výrobní síla samozřejmě prudce klesala. Situace byla dále ztížena tím, že každá vláda používala na svých územích své vlastní písmo a měnu, navíc neexistovaly jednotné soustavy měr, vah a počtu. Výměna zboží a služeb, stejně jako kulturní výměna, byla dále značně ztížena existencí nesčetných celních poplatků. Není divu, že si národ v takových neblahých podmínkách přál konec války a sjednocení země, aby mohl žít poklidně a mírumilovně, zotavit se z předchozích ran osudu a opět rozvinout výrobu.

Stát Čchin byl začátkem období Válčících států pouze chudým a slabým knížectvím. Zavedením šikovných reforem se ale rychle vzchopil. Vláda politicky výrazně podněcovala rozvoj zemědělství, například zřízením nových polí, zrušením starého systému přidělování půdy, povolením prodeje a nákupu polí, uznáním soukromého vlastnictví půdy atd. Tyto kroky vskutku představovaly politicky, hospodářsky i ideologicky daleko sahající revoluci, která státu Čchin přinesla převratné změny a v horizontu 100 let jej učinila mocným. Za vlády Čchin Čao Wangu (Qin Zhao Wang) (čchinský král Čchin Čao, 324–251 př. n. l.) se čchinský stát údajně pyšnil armádou o více než milionu obrněných bojovníků, tisíci válečných vozů a desetitisících koní a vysokánskými hromadami obilí. Na základě taktiky navržené panovníkovým poradcem Fan Suejem (Fan Sui), totiž „spřátelit se s dalekými státy a bojovat s nimi proti státům blízkým“, se králi podařilo zničit spojení mezi šesti ostatními státy, které brzy nato ztratily svou bojeschopnost a nedokázaly dále útokům Čchinů odolávat. A právě za těchto podmínek nadešel správný čas k historickému sjednocení celé země.

K tomu ale bylo bezpodmínečně potřeba tvrdého muže, rázného a průbojného, vládnoucího pevnou rukou. A tím byl právě král Jing Čeng. Válečná doba, všude planoucí bojové ohně a blýskající se šavle jej zocelily v tvrdého muže s výraznými předpoklady pro úkol sjednocení. Životní osud Jing Čenga odjakživa obestírá spousta nejasností a legendárních prvků. Jeho otec, I Žen (Yi Ren), byl vnukem Čchin Čao Wangu (krále státu Čao) a synem Čchin Siao-wen Wangu (Qin Xiaowen Wang) (krále státu Siao-wen /Xiaowen/). I Žen měl řadu sourozenců; nebyl ani prvorozený, ani nebyl synem královny hlavní ženy, a tudíž si ho na královském dvoře nikdo příliš nevíšal. Právě proto byl poslán jako rukojmí do Chan-tanu, hlavního města státu Čao, kde vedl ubohý život nešťastného královského potomka, jako pes nemající pána.

Po nějakém čase však nastal dramatický zvrat. I Žen se náhodou seznámil s mužem jménem Lü Pu-wej (Lü Buwei), bohatým kupcem, který nejenže ovládal umění obchodování, ale taktéž se mohl pyšnit politickou inteligencí a strategickým úsudkem. Když se Lü Pu-wej dozvěděl o neobyčejném postavení a obtížných životních podmínkách I Žena, okamžitě začal uvažovat, jak by jeho situaci mohl využít ve svých politických spekulacích. To by přece mohla být nanejvýš výnosná záležitost!

Nejdříve bylo potřeba zajistit návrat I Žena do vlasti, kde by následně dosedl na trůn. Pomocí 500 taelů (stará čínská jednotka hmotnosti zlata a stříbra) zlata, daru od Lü Pu-weje, si I Žen nejprve v Chan-tanu získal přátele a zajistil prestiž. Lü potom nakoupil nejdražší perly a klenoty v hodnotě 500 taelů, jimiž se mu ve státě Čchin podařilo podplatit úředníky a

jiné důležité osoby, ale především madam Chua-jang (Huayang), jednu z konkubín Čchin Siao-wen Wang (tehdy ještě dědice trůnu). Tím se I Ženovi otevřela cesta zpět do vlasti, kde byl právoplatným dědicem trůnu. Jeho otec, Čchin Siao-wen Wang, zemřel pouze rok po nástupu na trůn.

Ve skutečnosti byl ale vztah mezi I Ženem a Lü Pu-wejem mnohem komplikovanější, než jak je vyličen výše. Mezi oběma muži existovalo nejpřísnější tajemství, jehož vyzrazení by lehce vyvolalo politickou krizi. Při svém pobytu jako rukojmí ve státě Čao se I Žen jednoho dne u slavnostní hostiny setkal s konkubínou Lü Pu-weje. Byla nejenom krásná a svůdná, ale také nádherně zpívala a tančila. Brzy spolu začali milostný poměr, což Lüa velmi rozhněvalo, navíc ho to stavělo do trapné situace. Přesto Lü kvůli svým politickým ambicím situace využil a rukojmímu konkubínu daroval. Jednoduše dal svolení, aby se milenci vzali, přičemž byl ale zamlčen fakt, že konkubína byla již tehdy těhotná. Po svatbě porodila syna. Protože se narodil v prvním měsíci roku (čínsky Čeng Jüe /Zheng Yue/), pojmenovali jej rodiče Čeng, a protože vládnoucí rodina nesla příjmení „Jing“, jmenovalo se dítě Jing Čeng (Ying Zheng). Přestože je tento příběh zachycen v historických záznamech, stále zůstává pouhou legendou. Dodnes nevíme, kdo byl pravým otcem dítěte. Takový byl tedy původ chlapce, který se později stal Prvním císařem čínské historie.

V roce 247 př. n. l. otec Jing Čenga po třech letech panování zemřel a třináctiletý Jing Čeng nastoupil na trůn. Věděl ale, že je příliš mladý, než aby pochopil tehdejší překomplikovanou a příliš proměnlivou politickou situaci. Spravování státu tedy s nevolí přenechal své matce a ministrům, především Lü Pu-wejovi a Lao Ajovi (Lao Ai), oblíbenci jeho matky.

V roce 238 př. n. l. se na královském dvoře Čchin odehrál oficiální korunovační ceremoniál a od té chvíle mladý, dvaadvacetiletý Jing Čeng spravoval stát osobně. Otěže vlády poprvé v životě svíral zcela sám. Nejprve ve svém státě zlikvidoval nepřátelské a odpůřivé síly a vzápětí se vrhl do příprav na rozhodující bitvy s ostatními šesti nepřátelskými státy. Postupně proti nim podnikl řadu úspěšných útoků a kus po kuse připojil jejich území ke státu Čchin, čímž mnohonásobil jeho rozlohu. Mezi nepřátelskými státy takticky podněcoval spory, aby zničil jejich spojení. Jing Čeng si úspěch zajistil také tím, že jak ve svém státě, tak i za jeho hranicemi rekrutoval velký počet talentovaných a schopných pracovních sil, které později významně přispěly k sjednocení země.

V roce 236 př. n. l. se král Jing Čeng vydal na rozsáhlé sjednocovací tažení. Jeho vojska byla neporazitelná. Kdekoliv byla nasazena, nepřítel buď zcela zničila, nebo ho

donutila ke kapitulaci, takže i ostatní knížata v závěru musela podlehnout a složit korunu. To vše se odehrálo v časovém intervalu jen o něco delším než 10 let.

Jakmile si král Jing Čeng podmanil střední Čínu, tj. především povodí Žluté řeky (Huang He), poslal své jednotky na jih (jižně od řeky Jang-c'-ťiang /Yangtze, Chang Jiang/, na území dnešních provincií [Če-ťiang](#), [Fu-ťien](#), [Kuang-tung](#), [Ťiang-si](#) /Zhejiang, Fujian, Guangdong, Jiangxi/ a autonomní oblasti [Kuang-si](#) /Guangxi/, kde tehdy sídlily národnostní menšiny), který také připojil ke svému území. Současně králova vojska přemohla kmeny Hunů sídlících na severu a upevnila severní státní hranici.

Došlo tedy k uskutečnění jednotného, obrovského, centralizovaného císařství, ve kterém pobývaly různé národnosti. Na východě sahalo až k oceánu, na západě k Čchingchajsko-tibetské náhorní plošině (Qinghai-Tibet Plateau), na jihu se rozprostíralo přes horský masiv Wu-ling a severně zasahovalo až do dnešního středního Mongolska východně od řeky Liao Che (Liao He). Město Sien-jang (Xianyang) bylo zvoleno hlavním městem císařství.

Před sjednocením země se hlava státu obecně označovala za krále, po sjednocení za císaře (čínsky: Chuang-ti). Ke zvýraznění svých nepřekonatelných zásluh a proslavené úctyhodnosti se Jing Čeng označoval za Prvního císaře (čínsky: Š'chuang-ti) a jeho nástupci tudíž nesli titul Druhý císař, Třetí císař atd., čímž se Jing Čengem zavedené státní moci dostalo nekonečného pokračování. Titul císař byl od té doby používán přes 2 000 let. „Čchin“ je označením knížectví a jeho vládnoucí rodiny, proto se První císař často nazývá „Čchin Š'chuang-ti“.

Na svou výsost a svrchovanost se Čchin Š'chuang-ti rozhodl poukázat tím, že od základů nechal změnit systém společenské formy chování i dokumentace. Například císařský příkaz se tehdy označoval slovem „či“ (zhi) nebo „čao“ (zhao), císařova pečeť slovem „si“ (xi), císař se nazýval „čen“ (zhen) atd. Tyto výrazy se směly používat pouze ve vztahu k císaři, v jiných případech se používat nesměly.

Změny to sice byly do očí bijící, ale ne vždy smysluplné. Podstatně důležitější bylo zřízení celé řady správních orgánů a kompletního úřednického systému. V centralizované vládě byl nejvýše postaveným civilním úředníkem kancléř, který měl na starosti civilní záležitosti, zatímco nejvýše postaveným důstojníkem byl muž jménem Tchaj-wej (Taiwei), který spravoval vojenské záležitosti. Jü-š' Ta-fu (Yushi Dafu) byl nejvyšším dozorcím státu, jehož kontrole podléhali všichni úředníci. Tito tři muži si nebyli nadřazení ani podřazení; každý z nich měl vlastní pravomoci a povinnosti a každý z nich asistoval císaři jiným způsobem. Důležitá rozhodnutí směl ale dělat pouze sám císař.

V rámci reformy přijal Čchin Š'chuan-ťi návrh na zrušení systému léna, místo kterého zavedl správní systém na základě prefektur a okresů. Celou zemi nechal rozdělit na 36 (později 46) prefektur, které byly dále členěny na okresy, osady a jejich podjednotky. Důležití civilní a vojenští úředníci centralizované vlády, prefektur a okresů museli být jmenováni, odvoláni nebo přeloženi přímo císařem. Jejich mzda byla přesně určena podle pozice, třídy a příslušného úřadu. Za vlády Prvního císaře bylo také kompletně zrušeno vyplácení úřednických platů v naturáliích, jak tomu bylo v rámci systému lén. Tato významná opatření ve velké míře posílila centralizovanou správu země a vytvořila vhodný základ pro následné zavedení feudálního úřednického systému, který se v Číně používal přes 2 000 let.

Císařova vznešenost, posvátnost jeho vládnoucí moci a duch prosperující a vzkvétající sjednocené říše byly ztělesněny ve stavbách zámků, které Čchin Š'chuan-ťi nechával s velkým zápletem stavět. Již před sjednocením země se stavěly skvostné zámky; vždy když čchinské vojsko přemohlo nepřátelený stát, nechal První císař v blízkosti Sien-jangu postavit (dokonce i v období války) zámek po vzoru zámků poraženého státu. Po sjednocení země se jeho dychtivost budovat ještě rozrostla, a tak byly stavěny ještě nákladnější a velkolepější zámky. Jenom v blízkém okolí hlavního města Sien-jangu stálo přibližně 270 nádherných, přepychových zámků. Krásné časy ale většinou netrvají dlouho. Krátce po pádu dynastie Čchin prakticky všechny zámky lehly popelem v povstaleckých válkách.

Důvodem, proč je v Číně dodnes uznáván politický feudální systém vybudovaný císařem Čchin Š'chuan-ťi je jednak odklon od separatistických tendencí, ale především císařovo sjednocení mnoha hospodářských a kulturních systémů:

1. Zavedení jednotné měnové soustavy: Před sjednocením země používal každý stát jinou měnu, což nepříznivě ovlivňovalo cirkulaci zboží a celkovou obchodní činnost. V roce 221 př. n. l. prohlásil První císař měny používané v jiných státech za neplatné a okamžitě zavedl novou měnovou soustavu. Tzv. „vyšší měnu“ tvořily zlaté mince „I“ (Yi) o hmotnosti 20 taelů, zatímco tzv. „nižší měnu“ představovaly kulaté měděné mince se čtvercovým otvorem o hmotnosti půl taelu. Mince tohoto typu, tj. kulaté mince s vnitřním čtvercovým otvorem, se v Číně používaly až do konce období dynastie Čching (do začátku 20. století), potom zanikly spolu s čínskou feudální monarchií.
2. Zavedení jednotných měr a vah: Současně se zavedením jednotného měnového systému vydal První císař úřední nařízení o sjednocení soustavy měr a vah. Byly ustanoveny následující základní jednotky: cchun, čch', čang a jin (cun, chi, zhang a yin), přičemž 10 cchun = 1 čch', 10 čch' = 1 čang, 10 čang = 1 jin. Základními

jednotkami objemu byly jüe, che, čang, tou a chu (yue, he, zhang, dou a hu), přičemž například 1 tou odpovídal 2010 ml. Mezi váhové jednotky patřily ču, liang, ťin, ťün a tan (zhu, liang, jin, jun a dan). Jako příklad uveďme, že 1 tan se rovnal přibližně 30,75 kg.

3. Sjednocení písmových znaků: Čínské písmové znaky měly zpočátku stejný původ, ale kvůli dlouholetému rozdělení země se v různých státech ujala různá provedení. „Jeden znak (jedno slovo) v rozlišných podobách“ ztěžovalo plnění dekretů a hospodářskou a kulturní výměnu. První císař pověřil kancléře Li S' (Li Si), aby na základě písmových znaků dřívějšího čchinského státu vypracoval standardní způsob psaní a všechny ostatní nestandardní způsoby odstranil. Šíření nového písma bylo dokonce podporováno vydáváním vzorových textů.
4. Ustanovení o jednotném rozchodu kol: Po vydání tohoto nařízení byla během několika málo let v zemi vybudována síť silnic pro vozy se standardním rozchodem kol. Kromě výše zmíněných čtyř kroků nechal První císař po sjednocení země vypracovat nový, striktní, ale především jednotný právní řád na základě čchinských zákonů. Dále nařídil opravu jednotlivých hradb ve státech Čchin, Jen, Čao (Qin, Yan, Zhao) a dalších členských státech, jejich dostavění a vzájemné propojení. Takto vznikla hradba o celkové délce přes 10 000 li (2 li = 1 km), kterou dnes známe pod jménem Velká čínská zeď. Je nepochybně velkolepým a divuplným dílem v historii lidstva, které ztělesňuje nekonečnou tvůrčí sílu čínské národa.

Navzdory obrovskému a bezprecedentnímu přínosu k rozvoji čínské říše a historie byl První císař, sjednotitel země, strašlivým tyranem. Jeho despotická a barbarská vláda rychle přivedla nově stvořenou dynastii do záhuby. Za jeho vlády se vykonávaly velmi nelidské popravy, například přeseknutí v pase, pohřbení zaživa, rozsekání na malé kousky, utopení, roztrhání za použití pěti koňských vozů, uvaření ve vodě aj. Nadto se praktikovalo mučení, tresty na svobodě, vyhnanství a nucená práce nejrůznějšího druhu. Výjimkou nebylo ani pálení knih a pohřbívání přívrženců konfucianismu zaživa. V roce 213 př. n. l. vydal tyranský vládce rozkaz spálit všechny historické spisy mimo těch, které pocházely z dřívějšího čchinského státu, „Knihu písní“ a všechna díla učených. Ušetřeny byly pouze knihy o léčebných metodách a léčivých prostředcích, prorokování, věštění a sázení stromků. Při jedné příležitosti nechal První císař usmrtit 460 konfuciánů v Sien-jangu pohřbením zaživa. Tato epizoda se opakovala ještě jednou, a to v Lin-

tchungu, kde došlo k vraždě 700 konfuciánů. Svými ohavnými činy chtěl První císař upevnit svou moc, pravdou ale je, že vyvolaly zcela opačný účinek. Na své páté inspekční cestě roku 210 př. n. l. náhle závažně onemocněl a zemřel. Bylo mu tehdy teprve 50 let. Prvního císaře následoval jeho syn Chu-chaj (Hu Hai), tj. Druhý císař. Jeho schopnost a nadání řídit stát byly ubohé, byl to prostopášník a popleta, a navíc ještě krutější než jeho otec. Chu-chaj vedl mrzký život plný nepravostí, a tak není divu, že se zakrátko všude začaly objevovat ozbrojená rolnická povstání. V roce 206 př. n. l. došlo ke svržení dynastie Čchin. Oproti záměrům Prvního císaře trvala pouze 15 let.